

ระเนียดเปียดกวง : วงปี่พาทย์พื้นบ้านเขมร อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

**Ranai Pai Koung : Khmer Ethnic Music in Sirattana
District of Sisaket Province**

ธัญญา สายหมี และ ชาคริต เฉลิมสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

Thanya Saimee and Chakrit Chalermasuk

Sisaket Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : Thanyasaimee@gmail.com

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันดนตรีพื้นบ้านอีสานที่เป็นที่นิยมและรู้จักโดยแพร่หลายคือ วงโปงลาง เพราะได้รับความนิยมในสังคม และหาผู้บรรเลงได้ง่าย อีกทั้งในระบบการศึกษายังบรรจุรายวิชาดนตรีพื้นบ้านอีสานไว้ในหลักสูตร แต่ยังมีอิทธิพลดนตรีประเภทหนึ่งที่หาชมได้ยาก เพราะเป็นวงดนตรีที่ได้รับความนิยมน้อย และหาผู้บรรเลงค่อนข้างยาก นั่นคือวงระเนียดกเปียดกวง หรือวงปี่พาทย์พื้นบ้านเขมร ซึ่งปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่วง

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางดนตรีวงระเนียดกเปียดกวง ซึ่งเป็นวงดนตรีปี่พาทย์พื้นบ้านเขมร ในอำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ จากการศึกษาพบว่า วงระเนียดกเปียดกวง เป็นวงดนตรีที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2335 โดยนายแฉม ไม่ทราบนามสกุลเป็นชาวเขมรอพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดศรีสะเกษ หลังจากนั้นได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ทางดนตรีให้กับ นายลิม ซึ่งเป็นบุตรชาย และนายพล ชูใจ (ชาวบ้านในบ้านพิงพวย) และสืบสานต่อมาจนถึงปัจจุบัน โอกาสในการบรรเลงมักเป็นงานบุญ และงานศพภายในหมู่บ้าน โดยเฉพะงานศพคนในหมู่บ้าน และระแวกหมู่บ้านใกล้เคียงนิยมว่าจ้างให้ไปบรรเลงเพลงที่ใช้ในการบรรเลงแบ่งเป็นเพลงมงคล และเพลงอวมงคล เพื่อให้เหมาะสมกับโอกาสในการบรรเลง ได้แก่ เพลงตระ เพลงร่ำ เพลงเข้าม่าน เพลงเสมอ ต่อด้วยเพลงร่ำครึ่งท่อน เพลงเซ็ด เพลงกราวนอก เพลงกลม เพลงกราวใน เพลงสำหรับพระฉัน หรือ เพลงเบาๆ เพลงกล่อม เพลงกล่อมแฮบ เพลงจุจิง เพลงไทรย้อย เพลงเบ็ดเตล็ด เพลงกาตา เพลงซึกไบ เพลงนวนอนงค์ เพลงใจนาง เพลงสาวขอนแก่น เพลงบางปะกง เพลงดาวบ้านนา เพลงลอยกระทง เพลงอมตูก(พายเรือ) เพลงอมตูก2(พายเรือ2) เพลงแก้วน้อ เป็นต้น

ปัจจุบันวงระเนียดกเปียดกวง ได้รับความนิยมน้อยลง เป็นผลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางดนตรี ทำให้ชาวบ้านหันไปนิยมดนตรีในรสนิยมอื่น เช่นแนวเพลงลูกทุ่ง แนวเพลงเพื่อชีวิต หรือแนวสตริงสากล ทำให้วงระเนียดกเปียดกวง ได้รับความนิยมลดลงมากหากเปรียบเทียบกับครั้งในอดีต

คำสำคัญ: วงระเนียดกเปียดกวง; ปี่พาทย์เขมรพื้นบ้าน; อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

วันที่รับบทความ : 17 กุมภาพันธ์ 2566; วันแก้ไขบทความ 8 มีนาคม 2566; วันตอบรับบทความ : 14 มีนาคม 2566

Received: February 17 2023; Revised: March 8 2023; Accepted: March 14 2023

Abstracts

At present, Isaan folk music that is popular and known by Phrae Lai is Pong Lang band because it is popular in society. and easy to find musicians In addition, in the educational system, Isaan folk music courses are included in the curriculum. But there is another type of band that is hard to find. Because it's a less popular band. and it's quite difficult to find a performer This is the Raniadok Piet Kuang Wong. or a traditional Khmer pipe band which is currently only a few bands left

This academic article aimed at studying the musical characteristics of Raniat Piet Kuang band. which is a Khmer folk pipe in Si Ratana District Sisaket Province. The results revealed that Raniad Piet Kuang was originated in the year 2335 by Mr. Sam, whose last name is unknown. This Khmer immigrant has moved to settle in Sisaket Province and he passed on his knowledge of music to Mr. Sim, who was his son and General Choojai (village in Baan Phingpuay). Therefore, this type of music has been carried on to the present day The merit events, together with funerals in the village especially the funeral of people in the village have been the main events for playing this music. Apart from that, nearby villages could hire the band to join various events. The songs used in the performance are divided into auspicious songs and inauspicious rhythm to be suitable for different occasions The song is always the music of the curtains. Black, Chak Bai, Nawan Anong, Jai Nang, Khon Kaen girls, Bang Pakong, Dao Ban Na, Loi Krathong, Om Touk (boating), Om Touk 2 (Pear Rue 2), Kaew Noi songs, etc.

Nowadays, Raniad Piet Kuang has become less popular due to changes in music. Most of the villagers have turned to popular music such as the genre of country music, music for life or international music causing the band to become less popular as compared to the past.

Keywords: Ranai Pai Koung; Khmer Ethnic Music; Sirattana District of Sisaket Province.

บทนำ

ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 6-7 กลุ่มคนชาวอินเดีย กรีก โรมัน ได้ขยายเส้นทางการค้าเข้ามายังประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้อารยธรรมต่างๆ ได้ผ่านเข้ามายังประเทศไทยด้วย เอกสารของชาวกรีก โรมัน อินเดียและอาหรับ จึงได้เรียนชื่อดินแดนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า “สุวรรณภูมิ” หรือ “แหลมทอง” อารยธรรมที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลสูงในแถบนี้คือ อารยธรรมอินเดีย ก็ได้แพร่หลายเข้ามาเป็นแม่แบบของความเจริญทางศาสนา การเมือง การปกครอง อักษรศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งรวมไปถึงดนตรีด้วย (ธนวัฒน์ บุตรทองทิม, 2557 : 4)

ในปัจจุบันภูมิภาคของประเทศไทยแบ่งออกเป็นทั้งหมด 6 ภูมิภาคได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแต่ละภูมิภาคมีศิลปและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของแต่ละภาคว่า ติดกับประเทศใดเป็นประเทศเพื่อนบ้าน โดยโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานนั้น เป็นภาคที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย โดยมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 168,854 ตารางกิโลเมตรโดยประมาณ ประกอบไปด้วย 20 จังหวัด และภาคอีสานเป็นภาคที่แห้งแล้งที่สุดของ

ประเทศไทย แต่ประชากรส่วนใหญ่ก็ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยที่เป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิแหล่งใหญ่ที่สุดของประเทศบางจังหวัด เช่น จังหวัดศรีสะเกษมีการปลูกยางพารา หอมแดง และกระเทียมเพื่อใช้ในการส่งออกประเทศ ในด้านการท่องเที่ยวภาคอีสานถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศอีกด้วย

อาณาเขตของภาคอีสานที่ติดกับทางทิศเหนือของประเทศกัมพูชานั้น มีทั้งสิ้น 4 จังหวัด ประกอบไปด้วย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยประชากรส่วนใหญ่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์บรรพชน เช่น ชาติพันธุ์ไทยลาว (ไทอีสาน) ผู้ไท (ภูไท) ไทดำ (ไทยทรงดำ – ลาวโซ่ง) ไทกุล (กุล) ชาติพันธุ์ชาวกูย (กวย-ส่วย-เยอ) ไทญ้อ (ย้อ - เจี้ยว) ไทโส้ (กะโซ่) ไทแสก ไทข่า (บรู) ไทกะเลิง และกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

บุษกร บิณฑสันต์ และข้าคม พรประสิทธิ์ (2558 : 2) ได้กล่าวถึงชาติพันธุ์เขมรไว้ว่า ชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น เรียกตนเองว่า เขมร เขมร์ เขมร์ คแมร หรือแม โดยจะบ่งบอกถึงชาติพันธุ์ของตนเองว่ามาจากเขมรสูง หรือชาวเขมรที่ราบสูง หรือมาจากประเทศกัมพูชาทางตอนเหนือตนเอง และเรียกชาวเขมรที่อยู่ในประเทศเขมรว่า เขมรกรอม หรือที่แปลว่าเขมรดำ

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมตามกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในดินแดนภาคอีสานของไทยนั้น มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่คล้ายกัน และแตกต่างกันออกไป มีรูปแบบการแสดงศิลปะเฉพาะตนซึ่ง บ่งบอกได้จากเครื่องปั้นดินเผา เสื้อผ้าและการแต่งกาย อีกหนึ่งสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ และ อัตลักษณ์เฉพาะ คือ ศิลปะวัฒนธรรมทางดนตรี ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในถิ่นไทย ปัจจุบันสามารถพบได้แถบอีสานตอนใต้และจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับประเทศกัมพูชา เช่น จังหวัดจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด โดยมีความเหมือน และความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับการแพร่กระจายทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมของแต่ละพื้นที่ (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2549 : 7)

จากการสำรวจด้านดนตรีในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษนั้น พบว่ามีหลายรูปแบบวงดนตรีด้วยกัน เช่น วงกันตรึม วงเรียมอันเร วงเรียมมะมัวด และวงเจริยง และเป็นที่น่าสนใจได้ว่า ชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยทางภาคอีสานตอนล่างนั้น แม้จะมีรากเหง้าของชาติพันธุ์เดียวกัน แต่กลับมีรูปแบบวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป สังเกตจากพิธีกรรมที่เป็นตัวชี้วัดความแตกต่าง เช่นการนำเครื่องดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น อย่างเช่น แคน สะโน กลองหาง มาใช้กับพิธีกรรมของตน เช่น พิธีกรรมเรียมมะมัวด ของจังหวัดศรีสะเกษ อีกทั้งยังพบพิธีกรรมที่หล่อหลอมรวมเอาทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ในพิธีเดียวกัน เช่น พิธีกรรมแกลมอจะเองของหมู่บ้านขึ้นาค อำเภอบางแก้ว จังหวัดศรีสะเกษ ที่มีทั้งวงกันตรึม และคนเป่าแคนแสดงให้เห็นถึงสองกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ในพิธีกรรมเดียว ถือเป็นการหล่อหลอมวัฒนธรรมโดยแท้จริง แต่วงเป่าพาทย์พื้นบ้านเขมร อย่างวงระเนียดเปียดกวาง กลับไม่เป็นที่นิยมอย่างวงอื่นๆ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยที่สำคัญในการคงอยู่ของวงดนตรี

ประเภทนี้คือ 1) ความเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม 2) จำนวนนักดนตรีที่สามารถบรรเลงลดน้อยลง จึงเป็นที่มาของการเขียนบทความเชิงวิชาการฉบับนี้ เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของวงดนตรีพื้นบ้านเขมร โดยเฉพาะวงระเนียดเปียดกวาง

วัตถุประสงค์สำคัญในบทความวิชาการฉบับนี้มี 2 ประเด็นสำคัญได้แก่ 1) เพื่อศึกษา ประวัติความเป็นมา รวมถึงลักษณะทางกายภาพของวงระเนียดเปียดกวาง และ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวงระเนียดเปียดกวาง บ้านศรีแก้ว อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีขอบข่าย 2 ประเด็นคือ ขอบข่ายด้านเนื้อหา โดยจะศึกษาประวัติความเป็นมา ศึกษาลักษณะทางกายภาพของวงดนตรีระเนียดเปียดกวาง ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร และมีลักษณะทางกายภาพของวงเช่นไร และอีกหนึ่งขอบเขตคือด้านบริบทพื้นที่ โดยเลือกพื้นที่ บ้านศรีแก้ว อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ เพราะเป็นพื้นที่เดียวที่ยังคงมีวงพิพาทย์พื้นบ้านเขมรบรรเลงตามงานต่างๆ ถึงแม้จะหาชมได้ยาก

พื้นหลังความเป็นมาของวัฒนธรรมดนตรีพิพาทย์เขมร

ประเทศกัมพูชาถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรมเก่าแก่มานานนับพันปีสืบทอดจากสมัยพระนคร จนถึงยุคปัจจุบัน ดังจะปรากฏได้จากทางสถาปัตยกรรมปราสาทมากมายต่างๆ เช่น ปราสาทนครวัด นครธม โดยวัฒนธรรมทางสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมอินเดียเป็นอย่างดี นอกจากนี้วัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมแล้ววัฒนธรรมทางดนตรีก็เป็นอีกอย่างหนึ่งที่เล่าเรื่องราวความเป็นอารยธรรมของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ทำให้ทราบถึงร่องรอยการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดียกับอีกหลายๆ ชาติพันธุ์ ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิม พัฒนาจนเกิดเป็นวงดนตรีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น “วงพิณเพียด” หรือวงพิพาทย์ “วงมโหรี” หรือวงมโหรี เหล่านี้หาได้มีความแตกต่างกันหรือหากจะต่างก็คงต่างที่การเพี้ยนของการออกเสียงที่ต่างกัน แต่รูปแบบองค์รวมหาได้แตกต่างกันแต่อย่างใด

ย่น เคียน และคณะ (2553 : 2) ได้กล่าวถึงประเด็นวัฒนธรรมดนตรีกัมพูชาว่า วัฒนธรรมทางดนตรีถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมร่วมที่แสดงถึงความเป็นเครือญาติกันของคนในอุษาคเนย์ ที่มีความสัมพันธ์กันมายาวนาน โดยวัฒนธรรมที่มีความยาวนานที่สุดที่สุดได้กล่าวถึงคือวัฒนธรรมไม้ไผ่โดยวัฒนธรรมไม้ไผ่นี้ในอดีตกว่า 5,000 ปีมาแล้ว ใช้ในประกอบพิธีกรรมและเพื่อสื่อสารวิงวอนร้องขอต่ออำนาจเหนือธรรมชาติหรือผีบรรพชน โดยนำไม้ไผ่ขนาดต่างๆ มาทำเป็นเครื่องมือเรียกว่า เกราะ โกร่ง กรับแล้วยกย่องให้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารผีบรรพชน และไม้ไผ่ที่เป็นเกาะหรือโกร่งเหล่านี้เองเป็นต้นแบบของโปง ที่ใช้แขวนเพื่อตีบอกสัญญาณแล้วพัฒนาเป็นกลองไม้ กระทั่งปัจจุบันพัฒนาเป็นกลองเพลที่แขวนตามวัดต่างๆ ดินแดนในสุวรรณภูมิในบางครั้งเรียกว่า “กลองทัด” ดังจะเห็นได้อย่างในวงพิพาทย์ไทยในปัจจุบัน ส่วนไม้ไผ่ที่ตัดเป็นปล้องแล้วนำมาวางเรียงกันนั้นต่อมาภายหลังพัฒนามาเป็นเครื่องมือที่เรียกว่า “ระนาด” ส่วนด้านประเภทเครื่องเป่านั้น ก็มีการนำไม้ไผ่ชนิดที่เป็นกลวงตรงกลางหรือเรียกว่า “ไม้ซาง” แล้วนำด้านหนึ่งอมใส่

ปากแล้วเป่าเรียก “เป่าจุ่ม” เพราะต้องจุ่มเข้าปากเพื่อเป่าให้เกิดเสียง ปัจจุบันยังพบในล้านนาทางภาคเหนือของ ไทยและชาติพันธุ์ผู้ไทยในเวียดนาม หรือหากนำมาเปรียบกับน้ำเต้าหู้แล้วเป่าจะเรียกว่า “เป่าน้ำเต้า” ต่อมาได้พัฒนาจนกลายเป็นปี่นอก ปี่กลางและปี่ใน หรือหากนำมาต่อกับไม้ไผ่แล้วเสียบเรียงกันทำให้เป่าได้ หลายเสียงเรียกว่า “แคน” เครื่องดนตรีที่ได้กล่าวมาต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการควบคู่กับคติความ เชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อใช้ในการสื่อสารระหว่างโลกแห่งความเชื่อกับโลกแห่งความเป็นจริงในครั้งโบราณอา กาล

ต่อมาในราว 3,000 ปีมาแล้ว มนุษย์รู้จักถลุงแร่สัมฤทธิ์ซึ่งประกอบด้วยทองแดง ดีบุก ตะกั่ว หรือ เหล็ก แล้วนำมาตีขึ้นรูปเพื่อสร้างเป็นเครื่องดนตรีจนเกิดเป็นวัฒนธรรมฆ้อง ซึ่งวัฒนธรรมของที่เก่าแก่ที่สุดที่ พบในยุคนั้น หรือมณฑลกวางสีทางตอนใต้ของจีน และในแถบดงเขินในเวียดนามโดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น “กลองทอง” “กลองกบ” หรือ “กลองมโหระทึก” ซึ่งวัฒนธรรมโลหะประเภทนี้สะท้อนให้เห็นถึง สัญลักษณ์ร่วมเครือญาติต่างชาติพันธุ์ในกลุ่มอุษาคเนย์ที่มีแหล่งกำเนิดบนผืนแผ่นดินใหญ่แล้วแพร่กระจายลง ไปยังหมู่เกาะทะเลใต้แถบชวา- มลายู อินโดนีเซียในปัจจุบัน

จากนั้นหลัง พ. ศ. 1000 ลงมา วัฒนธรรมในกลุ่มอุษาคเนย์โดยเฉพาะบรรพชนกัมพูชามีการรับ อิทธิพลทางวัฒนธรรมดนตรีตะวันตก และตะวันออก เพื่อใช้ในทางศาสนาและการเมืองการปกครองในราช สำนักโดยทางตะวันตกคือขมพูทวีปหรืออินเดีย ลังกาทวีปหรือศรีลังกา เปอร์เซียอิหร่าน กับทางตะวันออกคือ จีน (ฮั่น) เครื่องดนตรีที่มีอิทธิพลจากวัฒนธรรมทางอินเดียได้แก่ แตร สังข์ บัณเฑาะว์ เพื่อใช้ในพิธีกรรม ทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู หรือรูปแบบปัญญาดุริยางค์บางแห่งเรียกปัญญาดุริยะ โดยประกอบด้วยกลอง 4 ใบ และปี่ 1 เล้า ต่อมารู้จักกันดีในชื่อวงกลองสี่ปี่หนึ่ง หรือวงปี่ฉลุกลองชนะ และจากเครื่องดนตรี 5 ชิ้นก็พัฒนา มาเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า โดยยังคงรูปแบบเดิมคือเครื่องดนตรี 5 ชิ้น ส่วนอิทธิพลวัฒนธรรมทางดนตรีจาก เปอร์เซียมักสะท้อนออกมาในรูปแบบวงเครื่องสาย ได้แก่ประเภทเครื่องดนตรีที่เป็นเครื่องดีด เครื่องสี และ กลองโดยมีรูปแบบการจัดวงแบบเรียงหน้ากระดานภายหลังพัฒนาเป็นวงมโหรี

ภาพที่ 1 วงปี่พาทย์ หรือ พิณเปียต ปัจจุบันภาพนี้ถูเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์ กรุงพนมเปญ (ที่มา : <https://www.facebook.com/amazingkh>)

จักรายุทธ นพราลัย (2560 : 1) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับดนตรีประกอบพิธีกรรมจองโดของราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งเป็นงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญา ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้กล่าวเกี่ยวกับประเภทของวงดนตรีปี่พาทย์เขมรว่า เป็นวงดนตรีโบราณที่ใช้ประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องในราชสำนักเขมร ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าเช่นปี่ และเครื่องตีเป็นหลักคล้ายวงปี่พาทย์ของไทยโดยเครื่องดนตรีนั้นประกอบด้วย สไตค็อค (ปี่นอก), สไตธม (ปี่ใน), โรเนียดเอก (ระนาดเอก), โรเนียดทุ้ม (ระนาดทุ้ม), โรเนียดเหล็ก (ระนาดเหล็ก), กวางวงต็อค (ฆ้องวงเล็ก), กวางวงธม (ฆ้องวงใหญ่), ชิง (ฉิ่ง), ซัมโพ (ตะโพน), สกั้วธม (กลองทัด), เจริียง (นักร้อง)

ประวัติความเป็นมาวงระเนียดเปียดกวาง : วงปี่พาทย์พื้นบ้านเขมร อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ลักษณะภูมิประเทศทางตอนใต้เป็นที่สูง มีเนื้อที่ราว 8,840 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยอำเภอ 22 อำเภอ มีประชากรราว 1.45 ล้านคน ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย ซึ่งพูดภาษาถิ่นต่างๆ กัน อาทิ ภาษาลาว (สำเนียงลาวใต้ซึ่งใช้ครอบคลุมทั้งฝั่งอุบลราชธานีและจำปาศักดิ์), ภาษากูย, ภาษาเยอ และภาษาเขมรลือ (เขมรบน) ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนและนับถือผีมาแต่เดิม

ตำบลพิงพวย อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ 1 บ้านศิลาทอง, หมู่ 2 บ้านตระกวด, หมู่ 3 บ้านหนองจิก , หมู่ 4 บ้านบกห้วยโนน, หมู่ 5 บ้านหนองสังข์, หมู่ 6 บ้านพิงพวย ตะวันออก, หมู่ 7 บ้านห้วย, หมู่ 8 บ้านพิงพวยใต้, หมู่ 9 บ้านโนนทอง, หมู่ 10 บ้านหนองสังข์ตะวันออก, หมู่ 11 บ้านพิงพวยตะวันออก, หมู่ 12 บ้านสระยาว คนในตำบลพิงพวยโดยส่วนใหญ่ใช้ภาษาเขมรในการพูดและติดต่อสื่อสารกัน

การก่อตั้งวงระเนียดเปียดกวาง ของคณะวัดโพธิ์พระองค์ คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายศก ศรีกะชา (พ่อครูศก หัวหน้าวงคนปัจจุบัน 2560) ท่านกล่าวว่า ท่านได้เริ่มเล่นดนตรีในวงปี่พาทย์ตั้งแต่อายุ 15 ปี (ซึ่งปัจจุบันท่านอายุ 79 ปี) ในสมัยนั้นตนเป็นเพียงเด็กสมาชิกในวงของ พ่อครูสิม และสมัยนั้นยังไม่มียกยอนต์ รถจักรยานยนต์เข้ามาในหมู่บ้านการเดินทางก็ลำบาก หากมีการรับงานของวงปี่พาทย์ เจ้าของงานผู้ว่าจ้างต้องนำเกวียนมาขนเครื่องดนตรีเอง แต่ถ้าเจ้าภาพที่จ้างงานนั้นไม่มีเกวียนนักดนตรี จะต้องแบกเครื่องดนตรีไปเอง ซึ่งถ้ามีการแห่ทุกคนในงานก็ต้องช่วยกันหามเครื่องดนตรีแล้วบรรเลงเดินแห่ โดยได้ค่าจ้างในราคาประมาณ 20 บาท ต่อ 1 งาน ซึ่งในสมัยนั้นถือว่าแพงพอสมควร พ่อครูศก ได้เล่าถึงประวัติที่มาของวงปี่พาทย์เขมรบ้านพิงพวยให้คณะผู้วิจัยฟังว่า “ราว พ.ศ. 2335 นายแซมไม่ทราบนามสกุล อาศัยอยู่บ้านพิงพวย ตำบลพิงพวย อำเภอศรีรัตนะ และท่านเล่นปี่พาทย์มานานแล้ว ซึ่งไม่ทราบว่าครูของนายแซมนั้นเป็นใคร นายแซมได้ถ่ายทอดเพลงให้กับ นายสิม ซึ่งเป็นบุตรชาย และนายพล ชูใจ (ชาวบ้านในบ้านพิงพวย) จนจบเพลง และประจวบเหมาะแก่กับช่วงเวลานั้น ได้มีคนมาติดต่อให้ไปออกงาน และยังขาดคนเล่นดนตรีใน

วงปี่พาทย์อยู่ นายสิมจึงได้ชักชวนนายเหลื่อ ซึ่งเป็นเพื่อนอาศัยอยู่ต่างอำเภอ (อำเภอขุนหาญ) ซึ่งอยู่บ้านกราม ตำบลไพร อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ให้มาร่วมเล่นดนตรีในวงปี่พาทย์ที่บ้านพิงพวย ตำบลพิงพวย อำเภอศรีรัตนะ และร่วมออกงานอยู่บ่อยครั้ง จนในขณะนั้นพ่อครูแซมได้ชักชวนนายเหลื่อให้มาเป็นสมาชิกในวง เพราะเห็นว่าได้ร่วมออกงานกันบ่อยครั้ง จากนั้นได้ถ่ายทอดเพลงให้กับคนอื่นๆ ที่สนใจสนใจวงปี่พาทย์เขมร จนตั้งเป็นวงปี่พาทย์เขมรบ้านพิงพวยโดยใช้ชื่อว่า “วงระเนียดเปียดกวง” สืบมา โดยมีนายแซม เป็นหัวหน้าวง ส่วนจำนวนนักดนตรีในสมัยนั้นไม่ทราบแน่ชัดว่า มีใครบ้าง เพราะคุณตาศก ศรีกระชา ตอนนั้นท่านยังไม่เกิด ท่านได้เพียงแต่ถามข้อมูลจากครูพล ชูใจ ซึ่งเป็นครูเพลงปี่พาทย์ของคุณตาศก ศรีกระชา ซึ่งปัจจุบันครูพล ชูใจ เสียชีวิตแล้ว และสถานที่ที่ใช้ในการต่อเพลงคืออุโบสถของวัดโพธิ์พระองค์ บ้านพิงพวยในปัจจุบัน

ขั้นตอนในการสืบทอด หรือที่เรียกกันในหมู่ญาติเรียกว่า “การต่อเพลง” นั้น คุณตาศก ศรีกระชา กล่าวว่า ในสมัยก่อนการต่อเพลงต้องต่อกันในอุโบสถของวัด และต้องนอนพักในอุโบสถนั้นเลย เพราะมีเพลงจำนวนมาก ซึ่งต้องใช้เวลาหลายวัน และต้องต่อเพลง ให้สำเร็จเสร็จสิ้นกระบวนการตามขนบธรรมเนียมเสียก่อน จึงสามารถบรรเลงในวง หรือออกงานได้ ซึ่งครั้งในอดีตสมัยนายแซมเป็นหัวหน้าวง ขณะนั้นวัดโพธิ์พระองค์ มีพระครูสมุห์ช่อม เป็นเจ้าอาวาส ท่านได้ให้การสนับสนุนวงปี่พาทย์วงระเนียดเปียดกวง เป็นอย่างดี ส่วนเครื่องดนตรีนั้นพ่อครูศก ศรีกระชา ท่านไม่ทราบข้อมูล แต่ให้สัมภาษณ์ว่า “เกิดมาก็เห็นเครื่องดนตรีอยู่ในวัดแล้วไม่รู้ว่ามีมาตั้งแต่เมื่อไหร่”

คุณตาศก ศรีกระชา ยังได้กล่าวอีกว่า เมื่อนายแซม (พ่อครูหัวหน้าวง) เสียชีวิตลง ก็ได้แต่งตั้งให้นายสิม(บุตรชาย) เป็นผู้ดูแล และเป็นผู้สืบทอดมรดกด้านดนตรีนี้ โดยมีสมาชิกเพียงไม่กี่คน เช่น นายพล ชูใจ (ครูเพลงของคุณตาศก) และหนึ่งในนั้นคือคุณตาศก ศรีกระชา เมื่อถึงคราวสมัยของนายสิม ผู้เป็นบุตรของนายแซมขึ้นเป็นหัวหน้าวง ในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าอาวาสองค์ใหม่ ชื่อ “พระครูโอบาทโพธิกิจ” เป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์พระองค์ ซึ่งท่านชื่นชอบและให้การสนับสนุนวงปี่พาทย์ของนายสิมเป็นอย่างมาก และในสมัยของนายสิม พ่อครูศก ตอนนั้นเป็นเพียงเด็กสมาชิกภายในวงยังได้กล่าวอีกว่าเป็นยุคที่รุ่งเรืองด้านดนตรีปี่พาทย์เขมรเป็นอย่างมาก โดยจะสังเกตได้จากจำนวนสมาชิกนั้นมีหลายคน อีกทั้งภายในหมู่บ้านยังเกิดวงใหม่ๆ ขึ้นอีก 3 วงด้วยกัน คือ วงวัดจันทร์าราม วงบ้านตระกวน และวงบ้านศรีแก้ว ซึ่งทั้งหมดอยู่ในอำเภอศรีรัตนะทั้งสิ้น คุณตาศกได้กล่าวถึงวงบ้านศรีแก้วของตน ในยุคสมัยนั้นว่ามีประมาณ 11 คนด้วยกัน ได้แก่ นายงา, นายสวาส, นายสุวรรณ, นายสุคร, นายพา, นายจิน, นายล้วน, นายปรีม, นายพรม, และนายหยาด เป็นต้น โดยมี พ่อครูพล ชูใจ รับหน้าที่เป็นพ่อครูเพลงคอยต่อเพลงให้คนอื่นๆ ภายในวง

ในสมัยที่มีนายสิม และพ่อครูพล ชูใจ เป็นผู้ดูแลวง ส่วนการคมนาคมและการเดินทางค่อนข้างสะดวกสบายมากขึ้น โดยมีการทำถนนตัดผ่านภายในหมู่บ้าน และชาวบ้านก็เริ่มมีรถยนต์และรถจักรยานยนต์กันอย่างแพร่หลาย เมื่อถึงเวลาออกงานเล่นดนตรีก็สะดวกสบาย ไม่ต้องแบกขึ้นเกวียนหรือเดินหาบเครื่องดนตรีเหมือนอย่างสมัยก่อน และอัตราค่าตอบแทนก็เพิ่มจากสมัยนายแซมที่ได้เพียงแค่ 40 บาท สมัยนายสิม

ได้เพิ่มขึ้นถึง 60 บาท และได้เพิ่มค่าตอบแทนขึ้นเรื่อยๆตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป งานส่วนมากที่รับนั้นจะเป็น เช่น งานศพ งานกฐิน งานบวช เป็นต้น

ภาพที่ 2 พ่อครูศก ศรีกะชา หัวหน้าวงคนปัจจุบัน
(ที่มา : ธีญญะ สายหมี, 2566)

ภาพที่ 3 สถานที่ตั้งวงระเนียดเปียดกวง
ปัจจุบันอยู่ที่ วัดโพธิ์พระองค์ อำเภอสรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ
(ที่มา : ธีญญะ สายหมี, 2566)

การเปลี่ยนแปลงวงระเนียดเปียดกวง ในปัจจุบัน

วงระเนียดเปียดกวง หรือ วงปี่พาทย์เขมร คณะวัดโพธิ์ พระองค์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นวงปี่พาทย์เขมร ที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายของชุมชนทั้งในระแวกหมู่บ้าน จวบจนขยายไปยังท้องถิ่นใกล้เคียง จากอดีตสู่ปัจจุบัน ราวๆ รวมกว่า 100 ปีมาแล้ว ตั้งแต่สมัยพ่อครูแซม มาจนสมัยพ่อครูสิม และสืบทอดมายังสมัยพ่อครูศก ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าความต้องการว่าจ้างของสังคมจะลดน้อยลง แต่ก็ยังมีอยู่บ้าง โดยส่วนใหญ่คนที่ว่าจ้าง นั้น จะเป็นผู้ที่ให้ความสนใจในการสืบทอดศิลปะดนตรีแบบดั้งเดิม และเป็นการส่งเสริมรายได้ให้แก่คนในชุมชน

ปัจจุบันผู้ที่ถือได้ว่ามีบทบาทในการทำงานบำรุงวงปี่พาทย์ คณะวัดโพธิ์ พระองค์ คือพ่อครูศก ผู้ซึ่งรักษาทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามเหล่านี้ด้วยจิตสาธารณะยิ่ง โดยจะสังเกตได้จากการเสียสละเวลา ในการซ่อมแซมเครื่องดนตรี อีกทั้งยังฝึกสอน หรือต่อเพลงให้กับเด็กๆ รุ่นใหม่ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ จึงทำวงปี่พาทย์ คณะวัดโพธิ์ พระองค์ แห่งบ้านศรีแก้ว ตำบลพิงพวย อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ยังคงมีการสืบทอดเรื่อยมา

การสืบทอด และการถ่ายทอด

การสืบทอดของปี่พาทย์ คณะวัดโพธิ์ พระองค์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษนั้น ยังคงรูปแบบดั้งเดิมตั้งแต่สมัยพ่อครูแซม ซึ่งไม่มีแบบแผนตายตัวและไม่มีเอกสารหรือกระดาดขโน้ตที่จะใช้ในการบันทึกโน้ตเพลงแต่อย่างใด การต่อเพลงหรือใช้สอน จะใช้การถ่ายทอดแบบมุขปาถะ หรือ การต่อเพลงแบบปากต่อปาก เช่นใช้ปากท่องทำนองเพลง จากนั้นให้ผู้บรรเลงปฏิบัติ หรือสาธิตการบรรเลงให้ดูจากนั้นให้ลูกศิษย์ปฏิบัติตาม เป็นต้น การสืบทอดเพลงแบบโบราณนี้ถือได้ว่าเป็นรูปแบบที่พบกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในวงปี่พาทย์ไทยในภาคกลาง หรือที่อื่นๆ ถือได้ว่าเป็นรูปแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน แต่การขาดการจดบันทึกโน้ตนี้จึงเป็นสาเหตุที่เป็นจุดบกพร่องเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้ผู้บรรเลงไม่สามารถจดจำเพลงได้ทั้งหมด หรืออาจทำให้เพลงมีการคาดเคลื่อนก็เป็นได้

ลักษณะทางกายภาพเครื่องดนตรีและรูปแบบการประสมวงในปัจจุบัน

วงระเนียดเปียดกวง คณะวัดโพธิ์ พระองค์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษนั้น เป็นวงปี่พาทย์เขมร มีรูปแบบการประสมวงโดยภายในวงประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้

โรเนียดเอก หรือ ระนาดเอก ประกอบด้วยผืนระนาด จำนวน 1 ราง ตัวรางระนาดไม่ได้มีการแกะสลักลงลักปิดทองแต่อย่างใดเป็นระนาดที่ไว้สำหรับออกงานต่างๆ ส่วนการเก็บรักษานั้นเมื่อออกงานเสร็จจะแขวนไว้เพื่อป้องกันมิให้ไม้ชำรุดหรือชนกันของไม้ หากจะต้องเมื่อนำไปใช้งานจะม้วนโดยมีผ้าขาววางก่อนแล้วจึงม้วนผืนใส่ไว้ในราง เพื่อป้องกันการกระแทกไม้ให้เกิดการชำรุดเสียหาย

กางมม หรือ ซ็องวงใหญ่ มีจำนวน 1 วง สำหรับออกงาน ซ้อมเพลงและต่อเพลง ร้านซ็องมี 1 แบบ คือแบบเรียบไม่มีลวดลาย การเก็บรักษา เมื่อไม่ใช้งานจะผูกไว้กับร้านซ็อง เมื่อจะนำไปใช้งานจะแกะลูกซ็องใส่ถุงปุ๋ย เพื่อป้องกันการหลุดของตะกั่ว และไม่ให้เกิดการชำรุดเสียหาย จากนั้นจึงนำไปผูกกับร้านซ็องใหม่เพื่อใช้งาน

ปี่ใน เป็นของส่วนตัวนักดนตรี มีจำนวน 1 เล้า

กลองทัด มีจำนวน 1 คู่ สำหรับออกงาน ซ้อมมาจากร้านพอสายหยุด อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ การเก็บรักษาเมื่อไม่ใช้งานจะใส่ถุงไว้ เพื่อป้องกันการชำรุดสำหรับแสดงงานต่างๆ

ซ้่มโพ หรือ ตะโพนเขมร มีจำนวน 1 ใบ ชุด ซ้อมมาจากพอสายหยุด อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อไม่ใช้งานจะใช้ผ้าคลุม เพื่อกันความเสียหาย

โรเนียดเอกเหล็ก หรือ ระนาดเอกเหล็กเขมร มีจำนวน 1 ราง สำหรับออกงานต่างๆ เป็นแบบธรรมดาไม่มีลวดลาย

เพลงที่ใช้ในการบรรเลง

วงระเนียดเปียดกวาง คณะวัดโพธิ์พระองค์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษนั้น ไม่มีการใช้ระบบการจดบันทึกโน้ตเพลงเพื่อเตือนความจำ แต่จะเป็นการถ่ายทอดเพลงด้วยวิธีแบบมุขปาฐะ คือ พ่อครูเล่นให้ฟัง แล้วก็กันในศิษย์เล่นตาม และจะต่อเพลงเพื่อการใช้งานออกงานต่างๆเท่านั้น เพลงที่ได้จึงมาน้อยตามความเหมาะสมของงาน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมเพลงที่คณะสามารถบรรเลงได้ดังนี้

เพลงที่ใช้ในการบรรเลงประเภทเพลงหน้าพาทย์ ได้แก่ เพลงตระ เพลงรว เพลงเข้าม่าน เพลงเสมอ ต่อด้วยเพลงรวครึ่งท่อน เพลงเชิด เพลงกราวนอก เพลงกลม เพลงกราวใน เพลงสำหรับพระฉัน หรือ เพลงเบาๆ เพลงกล่อม เพลงกล่อมแสบ เพลงฉิ่งฉิ่ง เพลงไทรย้อย เพลงเบ็ดเตล็ด เพลงกาดำ เพลงซึกใบ เพลงนวนอนงค์ เพลงใจนาง เพลงสาวขอนแก่น เพลงบางปะกง เพลงดาวบ้านนา เพลงลอยกระทง เพลงอมตูก (พายเรือ) เพลงอมตูก2 (พายเรือ2) เพลงแก้วน้อ และอื่นๆ ฯลฯ

ปัจจุบัน นักดนตรีวงปี่พาทย์ คณะวัดโพธิ์ พระองค์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ มีนักดนตรีทั้งสิ้น 5 คน ดังนี้

ตารางรายชื่อนักดนตรีวงปี่พาทย์ คณะวัดโพธิ์ พระองค์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	เครื่องมือ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ
1	นายศก ศรีรักษา (หัวหน้าวง)	ปี่ใน	77 ปี	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	เกษตรกร
2	นายสุคร คำเหลือ	ตะโพน/กลองทัด	66 ปี	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	เกษตรกร
3	นายสุรียา สะเป็น	ฆ้องวงใหญ่	21 ปี	ปริญญาตรี	อิสระ
4	นายปิยวิทย์ เบญมาศ	ระนาดเอกเหล็ก	21 ปี	ปริญญาตรี	อิสระ
5	นายวิรุฬ การพงษ์	ระนาดเอก	21 ปี	ปริญญาตรี	อิสระ

ด้านพิธีกรรมความเชื่อ

วงระเนียดเปียดวงคณะวัดโพธิ์พระองค์ฯ ชื่อในเรื่องของครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาก กล่าวคือก่อนการเล่น หรือบรรเลงทุกครั้งจะต้องมีการตั้งขันครูและเครื่องไหว้ครูขึ้นเพื่อระลึกถึง บุญคุณ ครูบาอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการบรรเลงดนตรีในครั้งนั้นๆ ด้วย โดยมี โถ่ 2 ตัว (ในที่นี่ อาจเปลี่ยนเป็นหัวหมุกก็ได้ แต่นิยมให้โถ่เนื่องจากหาง่าย), เหล้าขาว 1ขวด, น้ำเปล่า 1 ขวด, เบียร์ 1ขวด, น้ำอัดลม 1 ขวด, ข้าวสวย 1 ถ้วย, ยาสูบ 5 มวน, คำหมาก 5 คำ, กรวยดอกกลิ่นทม 5 กรวย, ธูปเทียนที่ใช้สำหรับปักเครื่องดนตรีอีกจำนวนหนึ่ง และเครื่องไหว้ครูอื่นๆ อาจมีการเพิ่มจำนวนของได้ แต่รายการเครื่องไหว้จะต้องเป็นไปตามนี้

โอกาสในการบรรเลงนั้น วงระเนียดเปียดวงคณะวัดโพธิ์พระองค์ฯ งานที่รับแสดงโดยทั่วไปได้แก่ งานฉลองกฐิน การบวงสรวง งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวชนาค งานไหว้ครู งานทรงเจ้า งานแก้บน เป็นต้น กรณีการรับงาน ผู้จ้างหรือเจ้าของงานจะเดินทางมาหาที่บ้านเพื่อจ้างงาน หรือโทรศัพท์มาติดต่อเพื่อจ้างงาน ในบางกรณี เจ้าของเองได้มีการประชาสัมพันธ์โดยที่เวลาไปงานต่างๆ จะกล่าวแนะนำวงของตนให้กับผู้ชม หรือผู้ที่สนใจได้รับทราบอีกด้วย เป็นการประชาสัมพันธ์ให้วงเป็นที่รู้จักอีกทางหนึ่ง และการรับงานแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับงานว่าเล่นในงานอะไร สถานที่ไหน ระยะทางใกล้หรือไกลมากเพียงใด อัตราค่าจ้างก็จะแตกต่างกันไปในแต่ละงาน โดยอัตราค่าแสดงการรับงานแสดงนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของงาน จำนวนเครื่องดนตรี และระยะทางในการเดินทาง ซึ่งทางวงปี่พาทย์ คณะวัดโพธิ์ พระองค์ ได้กำหนดไว้ดังนี้

ตัวอย่างงานมงคล เช่น งานบวชนาค งานฉลองกฐิน ราคาโดยประมาณ 3,500 บาท ซึ่งจำแนกเป็นค่านักดนตรีดังนี้

ระนาดเอก	500 บาท ต่อ งาน
ระนาดเอกเหล็กเขมร	500 บาท ต่อ งาน
ปี่	500 บาท ต่อ งาน
ฆ้องวงใหญ่	400 บาท ต่อ งาน

เครื่องหนัง	400 บาท ต่อ งาน
เครื่องประกอบบังหัว	300 บาท ต่อ งาน
ส่วนที่เหลือเป็นค่ารถและ ค่าเช่าเครื่องดนตรี	

ประเภทงานไหว้ครู งานทรงเจ้า งานบรวงสรวง รับประทานอาหาร 5,000 บาท ค่านักดนตรีดังนี้

ระนาดเอก	500 บาท ต่อ งาน
ระนาดเอกเหล็กเขมร	500 บาท ต่อ งาน
ฆ้องวงใหญ่	400 บาท ต่อ งาน
ปี่	500 บาท ต่อ งาน
เครื่องหนัง	400 บาท ต่อ งาน
เครื่องประกอบบังหัว	300 บาท ต่อ งาน
ส่วนที่เหลือเป็นค่ารถ ค่าเช่าเครื่องดนตรี	

ประเภทงานแก้บน จะรับประทานอาหาร 1,000 บาท ค่านักดนตรี ดังนี้

ระนาดเอก	300 บาท ต่อ งาน
เครื่องหนัง	200 บาท ต่อ งาน
เครื่องประกอบบังหัว	200 บาท ต่อ งาน
ส่วนที่เหลือเป็นค่ารถ และค่าเช่าเครื่องดนตรี	

งานศพ รับประทานอาหาร 6,000 บาท ค่านักดนตรี ดังนี้

ระนาดเอก	500 บาท ต่อ งาน
ปี่	500 บาท ต่อ งาน
ระนาดเอกเหล็กเขมร	500 บาท ต่อ งาน
ฆ้องวงใหญ่	400 บาท ต่อ งาน
ตะโพน	400 บาท ต่อ งาน
เครื่องประกอบบังหัว	300 บาท ต่อ งาน
ส่วนที่เหลือเป็นค่ารถ และค่าเช่าเครื่องดนตรี	

การนัดหมายเวลางาน ขึ้นอยู่กับงานว่าจัดช่วงเวลาใด และมีระยะทางใกล้ไกลมากแค่ไหนโดยจะนัดหมายล่วงหน้าประมาณ 1 ชั่วโมงเพื่อทำการขนย้ายเครื่องดนตรี และใช้เวลาในการเดินทาง เมื่อถึงที่หมายหรือถึงงานที่จะทำการแสดงแล้ว นักดนตรีจะต้องช่วยกันจัดวางดนตรีเพื่อเตรียมพร้อมที่จะบรรเลง และการแต่งกายของนักดนตรี ใส่ตามความเหมาะสมของแต่ละงาน เช่นงานศพ ใส่สีดำ งานไหว้ครูใส่สีขาว ไม่มีเสื้อของคณะที่เป็นรูปแบบตายตัว

ภาพที่ 4 ภาพตัวอย่างเสื้อวง งานทั่วไป
(ที่มา : ัญญะ สายหมี, 2566)

ภาพที่ 5 ตัวอย่างเสื้อวง งานศพ
(ที่มา : ัญญะ สายหมี, 2566)

ลักษณะและรูปแบบในการจัดองค์ประกอบของวงในการบรรเลงนั้น พ่อครูศก ได้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์กับคณะผู้วิจัยว่า “ก็วางไว้ใกล้ๆ กวางเป็นหลัก เอาระเนียดหันหน้าเข้ากวง ส่วนกลองกับปี่ก็นั่งข้างๆ ไว้ใกล้ๆ กันนั่นแหละ” จากการสัมภาษณ์รูปแบบการการจัดวงหรือการประสมวงนั้น ไม่ได้มีการหันเครื่องดนตรีไปด้านหลังของผู้ชมแต่อย่างใด แต่จะเป็นการหันหน้าเข้าหา กวง(ฆ้องวง) จากการสอบถามข้อมูล

ภาคสนาม ในการหันหน้าเข้าหาฆ้องวงนั้นเพียงเพราะต้องการให้แต่ละเครื่องดนตรีฟังเสียงของฆ้องวงเป็นหลัก เพราะฆ้องวง หรือ กวง ทำหน้าที่เสมือนเครื่องดนตรีที่คอยดำเนินทำนองแบบอย่างดนตรีไทยเดิม

ภาพที่ 6 ตัวอย่างการตั้งวงของวงระเนียดเปียดกวง
คณะวัดโพธิ์พระองค์ อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ
(ที่มา : ธีญญา สายหมี, 2566)

ขั้นตอนการบรรเลง

เมื่อวงดนตรีเดินทางไปถึงสถานที่จัดงานเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการจัดเตรียมเครื่องดนตรีให้พร้อมสำหรับการบรรเลง จากนั้นทำการไหว้ครูเพื่อเป็นการระลึกถึงครูบาอาจารย์และทำการบอกกล่าวเป็นภาษาเขมร และสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการไหว้ครูนั้นคือ ดอกไม้ ธูป เทียน เหล้า บุหรี่ และเงินกำนล จำนวน 12 บาท และ เมื่อไหว้ครูเรียบร้อยแล้ว จึงเริ่มต้นบรรเลงโหมโรง เมื่อบรรเลงโหมโรงเสร็จ จึงบรรเลงเพลงทั่วไปเพื่อรอกการประกอบพิธี ประมาณ 2-3 เพลง จึงจะเข้าเข้าสู่พิธีการ ซึ่งรูปแบบการเล่นในแต่ละงานจะแตกต่างกัน เช่น งานบวช จะเล่นสลับกับพ้อหมอทำพิธี งานศพจะเล่นในช่วงก่อนเข้าพิธีและอีกช่วงคือช่วงเผาศพเป็นอันเสร็จพิธี พิธีที่มีการบรรเลงเล่นแตกต่างกับพิธีอื่นๆ คือ พิธีงานไหว้ครู จะเล่นสลับกับพิธีของหมอธรรมในทุกๆช่วง ในแต่ละช่วงเพลงที่บรรเลงจะแตกต่างกันออกไป และทุกๆ งานที่เล่นนั้น ต้องเล่นให้เสร็จสิ้นก่อน จึงจะร่วมรับประทานอาหารที่ทางเจ้าภาพเตรียมไว้ให้เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นจึงจะเก็บเครื่องดนตรีและเดินทางกลับบ้าน

ภาพที่ 7 การไหว้เครื่องดนตรีก่อนที่จะเริ่มทำการบรรเลง โดยมีเครื่องเช่น
(ที่มา : ธีญญะ สายหมี, 2566)

ภาพที่ 8 การไหว้ครูก่อนการบรรเลงโดยจะบอกกล่าวเป็นภาษาเขมร
เพื่อบอกกล่าววัตถุประสงคืในแต่ละครั้ง
(ที่มา : ธีญญะ สายหมี, 2566)

ภาพที่ 9 การจัดรูปแบบวงในการบรรเลงจะหันหน้าเข้าห้องวงใหญ่
(ที่มา : ธีญญา สายหมี, 2566)

สรุป

จากการศึกษาเรื่อง วงระเนียดเปียดกวง : วงปี่พาทย์พื้นบ้านเขมร อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่ารูปแบบวงปี่พาทย์เขมรเป็นวงดนตรีซึ่งอยู่คู่กับสังคมไทยแถบอีสานใต้มาตั้งแต่ครั้งที่มีการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรมายังประเทศไทย ตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ โอกาสที่ใช้ในการบรรเลงนิยมบรรเลงประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานมงคล และงานอวมงคล เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปวงปี่พาทย์เขมรจึงมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะวงระเนียดเปียดกวง บ้านศรีแก้ว อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการก่อตั้งมาเป็นระยะเวลาประมาณ 100 กว่าปีโดยนายแชนและสือบทอดมาเรื่อยๆ สู่รุ่นลูกหลาน โดยมีเครื่องดนตรีเพียงไม่กี่ชิ้น รับงานแสดงต่างๆ จนเริ่มมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักมากขึ้น จึงพัฒนางานดนตรีให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นโดยซื้อเครื่องดนตรีเพิ่มเติม หรือสร้างขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเมื่อมีเครื่องดนตรีเพิ่มมากขึ้น จึงสามารถรับงานแสดงต่างๆ ได้มากขึ้น

จากวงปี่พาทย์เล็กๆ ได้พัฒนาให้เป็นวงดนตรีที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก โดยปัจจุบันสามารถรับบรรเลงงานได้เกือบทุกประเภท โดยยึดหลักตามแบบโบราณ และดูความเหมาะสมของงานเป็นหลัก ซึ่งถือได้ว่าวงระเนียดเปียดกวง บ้านศรีแก้วนี้ ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี และเป็นที่ยอมรับของผู้จ้างงานท้องถิ่น กลวิธีการสือทอด มีการต่อเพลงแบบท่องจำหรือแบบมุขปาฐะ ไม่มีการบันทึกโน้ต โดยที่ครูจะร้องหรือ

บรรเลงเพลงเป็นทำนองและให้นักดนตรีเล่นตามที่ครูได้บรรเลง รูปแบบการบรรเลงจึงเป็นไปตามที่ครูได้กำหนด รวมไปถึงกลวิธีต่างๆ ในการบรรเลง ปัจจุบันนี้นับได้ว่าเป็นวงดนตรีที่มีความเข้มแข็ง และสืบทอดมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปีและยังคงรักษาและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ยังสามารถกล่าวได้ว่า วงปี่พาทย์เขมรหรือวงระเนียดเปียดกวง อำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นวงดนตรีซึ่งมีรูปแบบการบรรเลง การจัดวางทางเพลงในการบรรเลง รวมถึง การเก็บรักษาเครื่องดนตรีซึ่งยังคงรักษาตามแบบโบราณอยู่ บทบาทของวงระเนียดเปียดกวง นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางการแสดงแล้ว ยังสามารถแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนในต่างจังหวัด คือ เป็นที่นิยมในการจ้างงานซึ่งมาจากการเป็นที่ยอมรับของชุมชนในแถบนั้นเป็นอย่างดีในทุกด้าน

เอกสารอ้างอิง

- บุษกร บิณฑสันต์, ข้าคม พรประสิทธิ์. (2558). *มโหรีอีสานใต้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธนวัฒน์ บุตรทองทิม. (2557). *วงพิณพาทย์หลวงพระบาง: ประวัติ สังคีตลักษณ์และบริบท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ย่น เคียน และคณะ. (2553). *เครื่องดนตรีกัมพูชาโบราณ*. นครปฐม: วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จักรายุทธ นพราลัย. (2560). *ดนตรีประกอบพิธีกรรมจองไตของราชอาณาจักรกัมพูชา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2549). *ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. 2000*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัดสามลดาพิมพ์
- ปิยวิทย์ เบ็ญมาศ. (5 พฤศจิกายน 2565). *สัมภาษณ์*. นักดนตรีบ้านตาแบน จังหวัดศรีสะเกษ.
- สุริยา สะเป็น. (5 พฤศจิกายน 2565). *สัมภาษณ์*. นักดนตรีบ้านโนนทอง จังหวัดศรีสะเกษ.
- วิรุฬห์ การพงษ์. (5 พฤศจิกายน 2565). *สัมภาษณ์*. นักดนตรีบ้านสีแก้ว จังหวัดศรีสะเกษ.